

УДК: 78+37.015.3:005.32+37.091.212

ЛЕВИЦЬКА Ірина Миколаївна –
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
музично-інструментальної підготовки
Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського
e-mail:nimh@ukr.net

РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ ШКОЛЯРІВ ДО МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Згідно Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, одними з головних напрямів є створення умов для особистісного розвитку і самореалізації кожного громадянина України, формування покоління, яке здатне навчатися упродовж життя, формування і розвиток ціннісних орієнтацій громадянського суспільства. У цьому контексті особливе значення мають уроки мистецької спрямованості, які стимулюють креативність, уяву, творчу активність школярів, формують у них стійке емоційно-естетичне ставлення до дійсності. Адже, мистецтво є особливою формою духовно-практичної діяльності, в процесі якої відбувається емоційно-ціннісне самовизначення особистості.

Необхідно зазначити, що в сучасному світі музична культура – це явище різноманітне, розшарене і доступне, що не завжди позитивно позначається на її якості. Завдяки розвиненій мережі Інтернет кожній дитині доступна музика будь-якого стилю, жанру і напрямку. Зокрема, в час інтернет-технологій, дітей приваблює все, що пов'язане з технікою і гаджетами, через які вони пізнають навколишній світ, зокрема музичну культуру. На жаль, сьогодні ще не всі вчителі музичного мистецтва використовують у своїй роботі комп'ютерні та інтернет-технології. Однак, ми вважаємо, що сучасні соціокультурні умови вимагають від фахівців в галузі мистецької освіти безперервно удосконалювати свій професійний рівень, активно використовувати сучасні технології і пильно слідкувати за проявами прогресу. Компетентний, конкурентоспроможний і креативний фахівець має усвідомлювати естетичні потреби нового покоління та, відповідно, урахувуючи вимоги сучасності, активно використовувати в своїй практиці всі можливі види педагогічних інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передусім слід акцентувати увагу на тому, що рушійною силою успішного виховання і навчання школярів є

саме мотивація, розвитком якої займається велика кількість зарубіжних та вітчизняних учених.

Аналіз наукового фонду з означеної проблеми показав, що питання мотивації вивчалось ще з античних часів по сьогоднішній день в працях філософів (Аристотель, Геракліт, П. Гольбах, Е. Кондільяк, Платон, Сократ, Б. Спіноза, М. Чернишевський та ін.), психологів (У. Джемс, А. Леонтьєв, Г. Мюррей, А. Маслоу, Дж. Уотсон, З. Фрейд та ін.). Питаннями мотивації до навчання займалися і педагоги, зокрема в галузі мистецької освіти (Р. Борківська, Н. Ветлугіна, О. Гузенко, Д. Кабалевський, Я. Коменський, К. Орф, Г. Падалка, П. Райяс, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Савченко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Л. Фрідман, Г. Щукіна та ін.).

Щодо інноваційних методів навчання, особливостей їх використання віддзеркалено в роботах таких педагогів, як-от: В. Андреев, В. Граць, О. Красовська, Д. Мазоха, Н. Опанасенко, Я. Полохан та ін. Слід зазначити, що питання впровадження таких методів на уроках музичного мистецтва ще недостатньо розглянуто і вивчено в науковій та методичній літературі.

Як відомо, мотивація займає особливе місце в структурі особистості і є одним з феноменів, який визначає та пояснює внутрішні й зовнішні рушійні сили, що спонукають людину діяти специфічним, цілеспрямованим чином.

З точки зору філософів, мотивація – це внутрішнє спонукання до дії, що зумовлює суб'єктивно-особистісну зацікавленість індивіда в контексті його самоздійснення. Мотивація поведінки особистості тісно пов'язана з такими характеристиками ідеальної сторони дії, як намір, мета, прагнення, та її слід відрізнити від зовнішніх стимулів і реакції на них. Мотивація набуває змістовності як від об'єкта, на який спрямовано дію, так і від потреби, що задовольняється в результаті її виконання [4].

Психологи розглядають мотивацію як внутрішній стан організму, що спонукає до виникнення певної поведінки, а також

© Левицька І. М., 2017

психічний регулюючий механізм, який зумовлює поведінкові дії особистості і скеровує її на досягнення визначеної мети [5].

Так, С. Рубінштейн вважав, що через мотивацію людина взаємодіє з контекстом дійсності. Таким чином, поведінка суб'єкта детермінується мотивацією і є опосередкованим віддзеркаленням об'єктивного світу [6]. Іншими словами, в цьому визначенні автор звертає увагу на активізуючу функцію мотивації, яка стимулює виконання певної діяльності.

Як провідний фактор регуляції активності особистості, її поведінки і діяльності, мотивація є предметом інтересу для педагогічної науки. По суті, не можна налагодити ефективну педагогічну взаємодію з дитиною без урахування особливостей її інтересів та потреб [1]. Для розвитку мотивації до музичного навчання школярів дуже важливо, щоб інформація, яку репрезентує вчитель, відповідала потребам дітей. Лише така інформація піддається емоційній (оціночній) та розумовій (раціональній) переробці.

Існує позиція (Р. Борківська), що мотивація навчальної діяльності – це ієрархічно організована система мотивів, які спонукають учнів оволодівати знаннями та способами пізнання, свідомо ставитися до навчання та проявляти пізнавальну активність [2]. З огляду на сказане вважаємо, що усвідомлення мотивів навчання відбувається не автоматично, а в результаті активної освітньої діяльності, через набуття індивідуальних сенсів, які безпосередньо залежать від соціальної значущості навчання у формуванні гармонійної особистості учнів.

Слід наголосити, що процес мотивації органічно пов'язаний зі ставленням школяра до навчання. Рівень розвитку мотиваційної сфери суб'єкта мистецької освіти виступає особливим показником, який інтегрує в собі художньо-образне мислення школярів, їхню творчу уяву, ціннісні орієнтири, здатність до глибокого переживання естетичних почуттів, а також наявність смаку та інтересу до музичної і творчої діяльності.

Отже, під мотивацією школярів до музичного навчання розуміємо інтегративне особистісне утворення, яке характеризується системою взаємопов'язаних і підпорядкованих мотивів, що спонукають учнів до творчої активності і самостійності в досягненні поставлених цілей та отриманні певних результатів у процесі музичної діяльності.

Мета статті полягає в обґрунтуванні значущості проблеми розвитку мотивації школярів до музичного навчання та

висвітленні методів роботи з ними засобами педагогічних інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, учні у сучасній школі віддають перевагу тим предметам, на яких використовуються новітні технології. Вчителі, які застосовують у своїй роботі комп'ютер, мережу Інтернет та різноманітні програми, користуються більшою популярністю серед них, адже технологічний характер комунікації сприймається учнями як адекватний сучасності, оптимальний і органічний.

Урок музичного мистецтва відіграє важливу роль щодо всебічного культурного та духовного розвитку особистості, тому він не є винятком для використання новітніх технологій. Одним з ефективних шляхів підвищення мотивації школярів є інноваційні методи навчання – нові форми організації діяльності та управління, нові види технологій, нововведення в галузі педагогіки, цілеспрямовані прогресивні зміни, що покращують характеристики як окремих її компонентів, так і самої освітньої системи в цілому [8].

Під інноваціями мистецької освіти О. Красовська вбачає новизну, що ефективно змінює результати професійної майстерності вчителів, створюючи вдосконалені освітні, дидактичні, виховні системи; освітні педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання і виховання [3].

На сьогоднішній день існує багато різних електронних видань, які можуть бути використані в музично-освітній діяльності. Умовно їх можна розділити на такі групи:

– інформативні – енциклопедії: класичної музики, популярної музики, шансону, джазу, музичних інструментів, театру, балету та ін.;

– тематичні – навчально-розвивальні: М. Мусоргський «Картинки з виставки», П. Чайковський «Лускунчик», «Пори року», К. Сен-Санс «Карнавал тварин» тощо. Такі програми за допомогою анімації, тривимірної графіки в цікавій формі знайомлять нас з музичними творами видатних світових композиторів;

– ігрові – «Вчися малюючи», «Вгадай мелодію», «Музичний клас», «Музичні кубики» та ін. Додаток «Історія музичних інструментів» допоможе не тільки дізнатися, які існують музичні інструменти, а й почути їх звучання. «Комп'ютерне фортепіано» надасть можливість виконати будь-яку мелодію на клавіатурі комп'ютера, використовуючи найрізноманітніші інструменти (арфа, кларнет, труба, барабан, гітара, фортепіано, синтезатор тощо). За

допомогою «Кіберсинтезатора» можна створити власну композицію в стилі «Рок», «Техно», «Рок-н-рол», «Кантрі» і «Латінос»; – фонотека – записи музичних творів: добірки по країнах, композиторах, жанрах; – фонограми пісень.

Відповідно до наведених вище наукових положень, нами було розроблено низку методичних рішень для уроків музичного мистецтва з активним використанням інноваційних методів навчання, як-от: проектна діяльність, створення мультимедійної презентації, моделювання карти знань, комп'ютерні квести.

Наведемо деякі приклади для більш глибокого розуміння вищевикладеного. На уроці за темою «Ноктюрн», учням було запропоновано художньо-освітню презентацію, яка ознайомлювала з музично-теоретичним матеріалом (історія жанру і тлумачення терміна), біографією польського композитора Ф. Шопена (використано фрагменти з відеофільму «Слідами Шопена», фотослайди). Крім того, учні прослуховували, аналізували і порівнювали художньо-образний зміст ноктюрнів відомих композиторів (Дж. Фільд, Р. Шуман, П. Чайковський). Наприкінці уроку, за допомогою методики «Відкрий себе через музику» (Л. Школяр) [7], діти виконували творчі завдання-роздуми, які дали змогу виявити: наскільки школярі усвідомлюють свої почуття і переживання, відчують свою причетність змісту музики, її образам, подіям, наскільки вони потребують пізнавати нову музику задля кращого усвідомлення самих себе. Для цього учням пропонувався фрагмент з «Ноктюрну» мі-бемоль мажор Ф. Шопена і давалися такі завдання: поставити себе в позицію «співрозмовника музики»; розкрити музичний зміст твору в пластиці, в русі (це може бути пластична мініатюра або пантоміма-імпровізація); втілити «самих себе» в малюнку, добрати фотографії або приклади живопису, які, на думку учнів, відповідають образному змісту музичного твору, знайти метафори і асоціативні літературні або поетичні строки, які продемонструють рівень усвідомлення, прийняття школярами емоційного забарвлення музики.

Аналогічна робота проводилась на уроці, присвяченому демонстрації художньо-освітньої презентації на тему «Рапсодія». Було проведено обговорення висловлених думок щодо жанру рапсодії та прослуховування таких музичних творів: Ф. Ліст «Угорська рапсодія», М. Скорик «Карпатська рапсодія».

На уроці за темою «Перлини української

фольк-музики», учні виконували завдання ігрового типу, зміст якого полягав у актуалізації та систематизації знань щодо народної пісенної творчості України в давній і сучасній культурі. На другому етапі уроку було проведено практичну самостійну роботу, яка передбачала: інсценування та виконання народних пісень; показ презентації (карти знань) за допомогою проектора та її тлумачення; групові квести на комп'ютерах.

Слід зазначити, що при роботі учнів з комп'ютерними програмами (Microsoft PowerPoint, Mind Master та ін.), досить важливим складником було посилення потреби вивчати твори музичного мистецтва задля того, щоб грамотно та цікаво розмістити потрібну інформацію у вигляді презентації та карти знань.

Виконання групових квестів на комп'ютері проводилося на основі творчого змагання і полягало у досягненні певної мети (в даному випадку перед командами було поставлено мету допомогти герою-іноземцю комп'ютерних ігор дізнатися про нашу країну та її музичні традиції і культуру). Квести склалися з теоретичного, практично-слухового та практично-зорового рівнів. Перший рівень, теоретичний, мав у собі сім тестових питань з теорії по всій темі «Перлини української фольк-музики». Другий – практично-слуховий – складався з трьох питань з аудіозаписами фрагментів народних пісень. Третій рівень, практично-зоровий, за своєю формою був подібний другому, але замість аудіозаписів пісень були представлені відеофрагменти.

Так, пошук потрібної інформації за певним жанром значно підвищив рівень знань школярів з музичного мистецтва. Разом з цим, посилилась потреба учнів у саморозвитку вокально-хорових умінь та навичок. Робота в команді, насамперед, підвищила активність кожного школяра, вплинула на їх самооцінку, створила позитивну, натхненну і творчу психологічну атмосферу на уроці. Учні відзначали, що у них посилювався інтерес вивчати твори музичного мистецтва та з'явилась потреба активно приймати участь у музичній діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, у сучасному світі майже кожна людина користується новітніми технологіями, у тому числі і для навчання. Їх застосування в системі освіти є закономірною необхідністю, що сприяє реалізації багатьох педагогічних завдань і забезпечує ефективне досягнення результатів діяльності, зокрема розвитку мотивації школярів до музичного навчання.

Використання інноваційних методів навчання на уроках музичного мистецтва надає можливість залучати учнів до створення творчих робіт, пошукової діяльності під час вивчення народної творчості, української музичної культури, творчості композиторів світу, оформлення результатів роботи у вигляді різних проєктів за певними темами. Звісно, неможливо знижувати виховну роль невід'ємної складової уроків музичного мистецтва – «живої» музики, яку нічим не можна замінити. Але для того, аби вся освіта взагалі рухалась в ногу з часом, умови, в яких здійснюється художньо-освітня взаємодія, також повинні бути новими, сучасними та актуальними щодо рівня розвиненості й життєдіяльності учнів. Подальше дослідження вбачаємо у вивченні індивідуально-психологічних факторів, закономірностей, особливостей розвитку мотивації школярів до музичного навчання засобами педагогічних інновацій.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бордовская Н. В. Педагогика. Учебник для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб: Издательство Питер, 2000. – 304 с.
2. Борківська Р. В. Формування мотивації навчальної діяльності студентів коледжу економіки та права: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.04 / Борківська Руслана Валеріївна. – Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2005. – 20 с.
3. Красовська О. О. Методичні засади реалізації інноваційних технологій професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти [Інтернет-ресурс] / О. О. Красовська. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...
4. Новая философская энциклопедия: В 4 т. / [гл. редактор В. С. Степин]. – М.: Мысль, 2010 – Т. II. – 634 с.
5. Психологический словарь / [Под общ. ред. Ю. Л. Неймера]. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2003 – 640 с.
6. Рубинштейн С. Л. Человек и мир (отрывки из рукописи) / С. Л. Рубинштейн // Методические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука, 1969. – С. 348–374.
7. Теория и методика музыкального образования детей: Научно-методическое пособие / Л. В. Школяр, М. С. Красильникова, Е. Д. Критская, В. О. Усачева, В. В. Медушевский, В. А. Школяр. – М.: Флинта-Наука, 1999. – 336 с.
8. Хасия Т. В. Педагогические инновационные технологии в вузе / Т. В. Хасия // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы Междунар. науч. конф. (г. Уфа, июнь 2011 г.). – Уфа: Лето, 2011. – С. 120–122.

REFERENCES

1. Bordovskaya, N. V. (2000). *Pedagogika. Uchebnik dlya vuzov*. [Pedagogy. Textbook for high schools]. Sankt-Peterburg: Izdatelstvo Piter.
2. Borkivska, R. V. (2005). *Formuvannya motyvatsiyi navchalnoyi diyalnosti studentiv koledzhu ekonomiky ta prava [Tekst] : avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. kand. ped. Nauk*. [Formation of motivation of educational activity of college students of economics and law [text] Abstract. Dis. on a muffin. Science. stupas. candidate. ped. Science]. Ternopil.
3. Krasouskaya, A. A. (2013). *Methodical bases of realization of innovative technologies training of primary school teachers in the field of art education*. [Methodical principles of implementing innovative technologies training of primary school teachers in the field of art education]. Access: Internet resource: [irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe? ...](http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...)
4. Stepin, V. S. (2010). *Novaya filosofskaya entsiklopediya*. [New philosophical encyclopedia]. Moscow: Mysl.
5. Neymer, YU. L. (2003). *Psikhologicheskii slovar / Pod obshch. red. YU. L. Neymera*. [Psychological dictionary / [Under total. Ed. Yu. L. Neimer]. Rostov-na-Donu: Feniks.
6. Rubinshteyn, S. L. (1969). *Chelovek i mir (otryvki iz rukopisi)*. [Human and the world (excerpts from the manuscript)]. Moscow: Nauka.
7. Shkolyar, V. A. (1999). *Teoriya i metodika muzykalnogo obrazovaniya detey : Nauchno-metodicheskoye posobiye / L. V. Shkolyar, M. S. Krasilnikova, Ye. D. Kritskaya, V. O. Usacheva, V. V. Medushevskiy*. [Theory and methods of musical education of children: Scientific and methodological manual / L.V. Shkolyar, M. S. Krasilnikova, E. D. Kritskaya, V. O. Usacheva, V. V. Medushevsky]. Moscow: Flinta-Nauka.
8. Khasiya, T. V. (2011). *Pedagogicheskiye innovatsionnyye tekhnologii v vuze*. [Pedagogical Innovative Technologies in the University]. Ufa: Leto.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛЕВИЦЬКА Ірина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-інструментальної підготовки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LEVITSKAYA Irina Nicolaivna – Doctor of Philosophy, the Senior Professor of the Department of musical and instrumental training of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky.

Circle of scientific interests: the improvement of special training of future music teachers.

Дата надходження рукопису 17. 04. 2017 р.